

Opleiden in de Multiculturele klas: uitdaging of routine

In een multiculturele samenleving is een multiculturele school al wel bijna een gegeven. Wat dat betekent? Voor sommige docenten een uitdaging. Lesgeven in een multiculturele klas geeft de mogelijkheid kennis te verzamelen over verschillende culturen, vaardigheden aan te leren hoe daarmee om te gaan en een houding te ontwikkelen hoe de multiculturele samenleving tegemoet te treden. Andere docenten willen hun vak overdragen en dat heeft soms wel maar heel vaak ook niets te maken met die multiculturele samenleving. Zij geven les zoals zij dat altijd al hebben gedaan. Om te weten te komen of de multiculturele school als uitdaging wordt gezien of niet, hebben wij in 2008 en 2009 onderzoek gedaan bij de opleidingen zorg, welzijn en economie van het ROC van Amsterdam (ROCvA). Het onderzoek vond plaats in opdracht van het SBO.¹

Het ROCvA profileert zich als instelling die investeert in mensen en een brug wil slaan tussen leerlingen, het onderwijs, vervolgoopleidingen en de samenleving. Het beleid wordt centraal geformuleerd. Het ROCvA (2007) telt in 38.211 leerlingen waarvan 11.749 allochtoon. Ze zijn verspreid over zwarte, gemengde en enkele witte opleidingen en klassen². De afkomst van het personeel is niet bekend. Het ROCvA registreert de afkomst van docenten niet. Landelijk is 3,4 % van het onderwijzend personeel van niet-westerse afkomst. Opvallend is dat in de visie van het ROC de multiculturele samenleving niet wordt vermeld. Het opleidingscentrum richt zich op 'ruimte voor talent'.

Of de multiculturele leerlingenpopulatie door docenten als uitdaging wordt opgepakt hangt van de individuele opvattingen van de docent af. Zo zijn er docenten die 'geen verschil zien' omdat ze principieel geen verschil willen zien. Verschillen benoemen kan volgens hen discriminatie tot gevolg hebben. Er zijn er ook die verschil negeren: *hoe wij met culturele verschillen omgaan? Daar gaan wij niet mee om. Je staat voor een klas en geeft les.* Deze geroutineerde docenten willen geen verschil zien omdat *iedereen zich moet aanpassen aan de norm, zoals die op school geldt of in het beroepenveld.* Er zijn ook docenten die verschillen wel benoemen als incidenten of problemen zich voordoen. Het gaat dan om zaken die de dagelijkse praktijk verstoren waardoor actie nodig is om die verstoring teniet te doen. We noemen taalprogramma's in het curriculum, het plaatsen van tourniquets en het invoeren van gedragsregels.

Docenten die culturele verschillen waarderen zien de multiculturele klas als een uitdaging. Bij hen is diversiteit tussen mensen het uitgangspunt en daar wordt bewust aandacht aan geschonken. Ze passen

¹ Zie voor een uitvoerige beschrijving: Meerman, M., Spierings, J., Segers, J. en Bay, N. (2009). Een ontwikkeling in kleur, docenten leren op de werkplek omgaan met het multiculturele beroepenveld. (n.bay@hva.nl)

² Als 70% van de leerlingen van autochtone afkomst is dan spreken we over een witte school. Indien meer dan 70% behoort tot de niet-westers allochtone groep, spreken we van een zwarte school.

in het curriculum modules aan en reflecteren hoe met culturele verschillen in waarden en normen om te gaan.

Het gesprek onder docenten op het ROCvA over de multiculturele klas gaat over verschillende onderwerpen:

- *Omgaan met verschil in de klas.* De docent toont interesse in de achtergrond van de leerling om kennis te vergaren en om het gedrag en de opvattingen van leerlingen te begrijpen. Het uitwisselen van ervaring levert bruikbare informatie op voor de eigen lessen voor zowel de westerse als niet-westerse docent. Het begrip van de achtergrond van leerlingen is belangrijk om uitval te voorkomen.
- *De docent als rolmodel.* Alle docenten zijn een rolmodel voor studenten als het gaat om het professionele gedrag dat van hen wordt gevraagd. Een rolmodel heeft een voorbeeldfunctie voor studenten en soms ook voor docenten. De niet-westerse docent als rolmodel speelt vaak een belangrijke rol voor niet-westerse studenten. Drempels worden verlaagd, de niet-westerse student trekt zich aan die docent op en ziet mogelijkheden voor de eigen toekomst. De niet-westerse docent grijpt de rol soms aan om de student bij de les te houden en de orde te handhaven. Niet alle niet-westerse docenten voelen zich prettig in die rol. Niet alle docenten erkennen de speciale rol van hun niet-westerse collega.
- *Omgaan met nieuw gedrag.* In witte opleidingen wordt de komst van nieuwe Nederlanders gerelateerd aan nieuw gedrag. Daar wordt niet vaak in de openbaarheid over gesproken, de kans op stereotypering is groot. Nieuw gedrag gaat op het ROCvA niet alleen over problematisch gedrag, zoals de toename van agressie, maar ook om de terugkeer van beleefdheidsvormen.
- *Taal als communicatiemiddel.* Over taal is het meeste geschreven in het kader van de multiculturele school. Het beleid van de ROCvA stelt het spreken van de Nederlandse taal in de klaslokalen verplicht. De docenten gaan daar vaak pragmatisch mee om. Als het spreken in de eigen taal effectief is wordt dat middel aangewend. Op de opleidingen waar het onderzoek plaatsvond heeft elke opleiding een eigen praktijk ontwikkeld hoe om te gaan met taaluitingen in de communicatie.
- *Samenstellen van werkgroepen.* Het onderwerp wordt op het ROCvA veelvuldig besproken. Leerlingen zoeken hun eigen soort waarbij ze herkenning vinden om de lesstof eigen te maken. Een enkele keer worden monoculturele groepen gevormd om openlijk leerlingen uit te sluiten. In de discussie gaat het om het creëren van een eigen leeromgeving in vrijheid of om de school als opvoeder van de integrale multiculturele samenleving. Een docent geeft aan daarom bewust multiculturele koppels te laten samenwerken: “Leerlingen zoeken herkenning bij elkaar. Dat zie je heel vaak in een gemengde klas. (...) Ik heb ze nu gekoppeld. Een auto- en allochtoon steeds bij elkaar en ik weet dat dat problemen gaat opleveren. Want er zijn er

die nooit communiceren met elkaar. Toch wil ik wel dat ze competent worden om in de samenwerking te functioneren. Je moet met hen bespreken waarom je dat doet.

De wijze waarop docenten opleiden in de multiculturele klas is verankerd in de cultuur zoals die op school heerst. Het gesprek over 'de multiculturele competentie' vindt plaats in een omgeving met een teamleider die de multiculturele opleiding als uitdaging beschouwt en in een opleiding die in nauw contact staat met een multicultureel beroepenveld. Op het ROCvA werken veel docenten die een leerlinggerichte aanpak voorstaan en zich daarom verplaatsen in de positie van de leerling.

Met de uitkomsten van ons onderzoek pleiten wij voor het bevorderen van het gesprek over de multiculturele klas. De uitkomsten van het teamgesprek moeten hun weg 'naar boven' vinden. Alleen door een bewustzijn van verschil en overeenkomst en door een beleid van het benutten van mogelijkheden kan 'ruimte voor talent' inhoud krijgen. De verschillen in mogelijkheden van leerlingen moeten door de school worden benoemd om de betekenis van de zwarte, de gemengde en de witte klas voor de samenleving en voor de individuele leerling te begrijpen. Alleen dan kan een brug worden geslagen tussen de leerlingen, het onderwijs en de samenleving.